

de keus van kunstschrift

december 2014/januari 2015

De Keus van Kunstschrift is een door liefhebbers en specialisten uitgelichte selectie uit het overweldigende aanbod aan tentoonstellingen, aanwinsten, boeken en ander kunstnieuws. In korte stukken bieden wij u een leidraad door het museale oerwoud.

Voor wie graag een volledig beeld wil van het tentoonstellingsaanbod, verwijzen wij naar de uitgebreide website artnet.nu.

Medewerkers aan deze Keus: Lode Goukens, Mariëtte Haveman, Eddy de Jongh, Paul Kempers, Anna Koldewij, Wim Noordhoek, Kris Spinhoven en Esther Wils

ONTZAMELEN

Sinds Rudi Fuchs in 1988 in het Haags Gemeentemuseum aankondigde dat hij een aantal werken uit de collectie (waaronder een Picasso en een Mondriaan) wilde verkopen, hangt het begrip ontzamen boven onze openbare instellingen als een spookbeeld, een splitzwam, en misschien ook een noodzakelijk kwaad; althans een mindere van twee kwalen.

Bijna elk museum doet het inmiddels. Er is zelfs een officiële leidraad, de zogeheten LAMO, die stipuleert dat ontzamen alleen mag op 'inhoudelijke gronden'. Het is een van die bijna komisch vage formuleringen die vooral bewijzen hoe onmogelijk het is om voor zoiets een protocol op te stellen.

Een van de alternatieven die serieus worden geopperd voor het ontzamen is: digitaliseren. In plaats van al die spullen tot in de oneindigheid te bewaren, kunnen we ze ook driedimensionaal opslaan in gratis toegankelijke digitale bestanden. Dan zijn ze meteen toegankelijker, en ze bestaan nog in hun virtuele vorm, als 'idee'. Eventueel kunnen ze opnieuw worden geprint. Dit is geen grapje.

Over dit onderwerp schreef Lynn Berger een reeks interessante artikelen in *De Correspondent*: '65 miljoen kunstobjecten, wat moet je ermee?' en 'Hoe digitale museumcollecties de wetenschap vooruithelpen'.

Voor het digitaliseren van museumcollecties is veel geld beschikbaar; het is hip, je vangt er poli-

tieke aandacht mee. Digitalisering geldt ook als een wapen tegen institutioneel geheugenverlies. Maar voor de kunstliefhebber, de historicus en de wetenschapper is het natuurlijk op geen enkele manier een bevredigend alternatief voor het vertrouwen dat het openbaar kunstbezit liefdevol wordt verzorgd en beheerd door de instellingen die daarvoor bestaan. En het stelt ons ook niet geruster wanneer we vernemen, uit voortreffelijke documentaires van *Tegenlicht*, dat digitalisering geen remedie tegen vergetelheid, maar in zekere zin een bespoediging daarvan betekent. Immers, de technologie waarin al die data worden opgeslagen veroudert zelf.

Het is een geruststelling dat bijvoorbeeld Naturalis in Leiden er voorlopig niet over piekert om een van haar 37 miljoen objecten weg te doen. Maar hoe zit dat bij de kunstmusea? Het antwoord daarop kennen we ten dele: een klein deel van de 'ontzamelde kunst', op dit moment 65 miljoen objecten, wordt opgeslagen in de voormalige De Gruyterfabriek in Den Bosch. Hoe lang nog? Zo vertelt directeur Diewertje Wijsmuller aan Lynn Berger: 'Veel musea zijn het overzicht van wat er zich in hun collecties bevindt volledig kwijt. Die 65 miljoen objecten zijn daarmee onmogelijk doorzoekbaar.'

Voor veel van die werken is dat het begin van het einde. Een kunstwerk dat niet is terug te vinden in de rekken, bevindt zich al in het voorportaal van de dood.

Is dat erg? Niet als je kijkt naar de getallen. Er

is te veel verzameld, en de musea weten zelf niet meer wat ze hebben. Maar hoe is het voor de kunstenaar die zijn eigen oeuvre grotendeels opgeslagen weet in een van die ondoorgroefde schatkamers? Of voor de verzamelaar die zijn collectie aan een museum vermaakte, in de verwachting dat er goed voor zijn spulletjes zou worden gezorgd? En wie selecteert wat belangrijk is, en wat mag worden afgeschreven?

Misschien is de Scandinavische oplossing van het 'adopter' van kunstwerken dan nog helemaal niet zo kwaad. Geef particulieren de gelegenheid om een onterfd kunstwerk te adopteren, onder voorwaarden van goed rentmeesterschap. Dit schijnt inmiddels goed te werken. Het wachten is op de kijkdagen.

Mariëtte Haveman

SOLO

Moroni in Londen

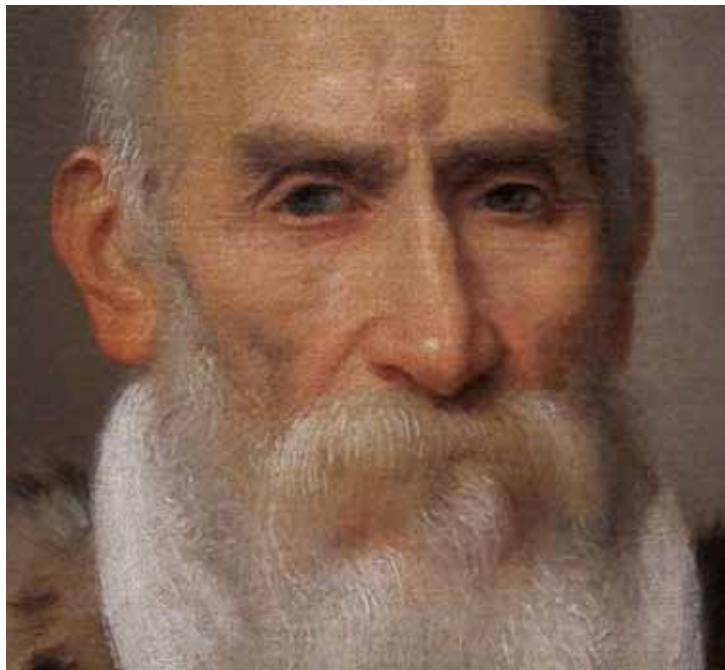
Weinigen kennen de naam van Giovanni Battista Moroni. Maar de mensen die de National Gallery in Londen bezochten, weten zich wel vaak zijn *Portret van een kleermaker* (ca 1570) te herinneren, wanneer je ze dat beschrijft. Het is ook een geweldig schilderij.

Een man staat achter een tafel die schuin vanuit de hoek linksonder het beeld insteekt. In zijn linkerhand een lap zwarte stof, in zijn rechterhand een grote, scherpe schaar. Hij wil juist in de lap gaan knippen die op tafel ligt, netjes langs het getekende lijntje, maar hij wordt gestoord en kijkt naar ons op. Een rustige, onderzoekende blik. Hij draagt een prachtige beige, met kleine streepjes versierde wambuis, waarboven een wit gekarteld boordje afsteekt tegen een kort getrimd baardje. Een lage riem markeert zijn beginnende buikje; daaronder is nog een stuk donkerrode pofbroek zichtbaar. Alles wat Moroni kan, komt samen in dit portret. Aanwezigheid, stofuitdrukking, het uitspelen van de tegenstelling tussen hard en zacht en in dit geval ook nog eens een goede compositie.

Moroni werd rond 1522 geboren in Bergamo, waar hij zo'n 57 jaar later ook is gestorven. Bijzonder voor zijn tijd is dat hij geen geïdealiseerde portretten schildert. Rimpels, vetbulten,

Depot van de Stichting Ontferd Goed in Den Bosch
(foto Daniëlle van Ark voor De Correspondent)

Giovanni Battista Moroni, Portret van Giovanni Gerolamo Albani (detail), ca 1568-1570
t/m 25 januari te zien in de Royal Academy of Arts, Londen

krop, alles wordt gretig genoteerd in een mooie snelle toets, stevig de kleuren tegen elkaar aanzet.

Hij schildert zijn modellen levensgroot, wat het gevoel versterkt dat je tegenover iemand staat. Meestal staat of zit de geportretteerde een beetje schuin in het vlak, het gezicht driekwart, gewend naar de rand van het schilderij, de blik gericht naar de kijker. Op veel verschillende manieren word je aangekeken. Open, hooghartig, droevig, zelfbewust, geslagen, onderzoekend, cynisch. Met de ene geportretteerde zou je kennis willen maken, voor de ander ga je liever een blokje om. Bij allen verzin je een leven.

In een schouderportret zit Lucia Vertova Agosti, een vastberaden, ietwat bezeten uitziende vrouw van een jaar of 35, met haar hoofd krampachtig naar voren zoals een kip dat doet. Haar boezem priemt naar voren, haar zwart fluwelen pofmouwen willen ook meer ruimte. Haar ogen zien iets, ze heeft een doel dat ver buiten het schilderij ligt. Een monnik uit Museum Boijmans Van Beuningen kijkt even over zijn linkerschouder onze kant op. Ietwat cynisch, maar toch heel vriendelijk, het begin van een glimlach. Genoeg met de ijdelheid, snel weer aan de spirituele zaken, lijkt hij te denken. Pace Rivola Spini kijkt arrogant op ons neer. Levensgroot, staand en ten voeten uit. Wanneer ben je nu eens klaar met dat portret en wordt het nog wat? De oude Giovanni Gerolamo Albani zit vermoeid en ver-

beten in een stoel. Alles aan hem hangt af. Zijn schouders, zijn handen, het boekje dat hij tussen zijn vingers klemt, het paginalint, zijn dunne vlassige baardje, de gouden ketting om zijn nek, zijn lange luxueuze stola van lynxbont. Zelfs zijn lange dunne neus. Niets dat tegen de richting ingaat. Onder zijn baard bijt hij op zijn lippen. Er hangen zo'n veertig portretten op de expositie. De reis naar Londen meer dan waard.

Kris Spinhoven

Giovanni Battista Moroni
Royal Academy of Arts, Londen
t/m 25 januari
www.royalacademy.org.uk

THEMA Emoties in Haarlem

Hollanders zijn lange tijd beschouwd als koude kikers en saae flegmatici. Veel hartstochten waaien er niet door dat vochtige lage land, zo werd vaak gedacht. Een belegen mythe waarvan je zou wensen dat ze vandaag geen mythe maar realiteit was op twitter en andere sociale media, waar talloze Hollanders zich juist doen kennen als geschifte choleric met een overactieve schildklier. Zoals emomakelaars op de televisie hun clientèle steeds maar weer tot emoties en tranen weten te pressen. Aan deze hedendaagse banaliteiten moest ik denken op de tentoonstelling *Emoties*.

Geschilderde gevoelens in de Gouden Eeuw in het Frans Hals Museum. Daar gaat het, zonder enige zweem van banaliteit, over innerlijke belevingen als vreugde, wellust, wanhoop, angst en woede. 'Hertstochten' of 'affecten', zoals de zeventiende-eeuwer zei, die volgens beproefde regels van de nabootsing uiterlijk zichtbaar zijn gemaakt – de natuur gezeefd door de kunst.

Het museum had voor deze aantrekkelijke tentoonstelling zelf een aantal relevante werken in huis. Daarnaast wist het zich te verzekeren van een lange reeks belangrijke bruiklenen, van onder anderen Goltzius, Werner van den Valckert, Abraham Bloemaert, Frans Hals, Rembrandt, Matthias Stom, Frans van Mieris, Gerard de Lairesse en Arent de Gelder. De meeste werken zijn historiestukken, de overige genreschilderijen en portretten. De historieschilderkunst, waartoe bijbelse, mythologische en literaire thema's werden gerekend, gold als de meest respectabele vorm van iconografie, en een essentieel onderdeel ervan achtte men het uitbeelden van mensen in enigerlei staat van beweging. Hoe flegmatisch of andersoortig van temperament zeventiende-eeuwers in werkelijkheid waren, valt op grond van afbeeldingen uiteraard niet vast te stellen, al was het maar omdat een schilderij een ander fenomeen is dan een levend mens.

In het alledaags sociaal verkeer daarentegen speelt het lezen van andermans facie onophoudelijk een rol en dat deed het eveneens in de zeventiende eeuw. Behalve uit het gezicht als mogelijke indicatie van wat er in een mens omgaat, valt het nodige op te maken uit zijn houding en gebaren, en natuurlijk ook uit de context waarbinnen een scène zich afspeelt, aangenomen dat die context begrijpelijk is, wat vandaag niet voor iedere bezoeker altijd het geval zal zijn.

Het thema van de Haarlemse expositie mag complex zijn, dankzij de inrichting, de indeling in verschillende categorieën en de tekstbegeleiding is ze zeer toegankelijk gemaakt. Voor de bezoeker is het een attractie op zichzelf, om hier en daar een vraag op te werpen over de typering of rubricering van een kunstwerk. Gastconservator Gary Schwartz heeft een voortreffelijke catalogus geproduceerd, met een uitvoerige inleiding waarin hij de problematiek van gemoedsaandoeningen en die van de artistieke simulatie ervan veelzijdig belicht en onder andere stilstaat bij de vraag hoe kunstenaars probeerden hun publiek te ontroeren, op te winden of mee te slepen. Schwartz' uiteen-

Cornelis Holsteyn, Venus en Amor bewenen de dode Adonis, ca 1647
t/m 15 februari te zien in het Frans Hals Museum, Haarlem

zetting krijgt een aanvulling in een essay van de filosoof en psycholoog Machiel Keestra, suggestief getiteld 'Spiegels van de ziel en spiegels van het brein?'

Aan de geschiedenis van emoties is juist de laatste jaren internationaal veel aandacht besteed. Ik houd mijn gezicht in de plooi als ik hieraan toevoeg dat over gelaatkunde en over in kunst gegoten emoties eerder werd geschreven in *Kunstschrift* 1990, nr 6 en *Kunstschrift* 1991, nr 6.

Eddy de Jongh

Emoties. Geschilderde gevoelens in de Gouden Eeuw
Frans Hals Museum, Haarlem
t/m 15 februari
www.franshalsmuseum.nl

SOLO'S

Sef Peeters en Melanie Smith in Rotterdam

In zaal 52 van Museum Boijmans Van Beuningen staan tientallen kunstwerken op elkaar gestapeld op een vlonder van eenvoudige pallets. Ze zijn gemaakt door generatiegenoten van kunstenaar Sef Peeters (1947), die afdaalde naar de depotkelders van het museum. Daar stelde hij zijn installatie samen van houten kratten, *flight cases* en kartonnen dozen, voorzien van stickers en sjabloonopschriften als 'Fragile', 'Handle with Care', 'Open Here' en 'Keep Dry'.

Ingepakte kunst als vanitas-stilleven: een vreemdend tafereel, dat de ogen opent voor een confronterende waarheid. Een groot deel van de door musea verzamelde kunst verlaat vrijwel nooit het depot en dreigt op den duur zelfs te vergaan, als de restauratoren niet ingrij-

pen. 'Namen zullen uiteenvallen, in stukken, letters, korrels; velen zullen vergeten raken', staat op de muur van de tentoonstellingszaal te lezen. Opname in een museumcollectie biedt geen garantie op eeuwigheid. De kans dat het werk uit zicht raakt, achterin het depot, het zorgzaam geconserveerde knekelveld van de kunst, is levensgroot.

Erg is dat allemaal niet, volgens de nu 67-jarige Peeters – onder meer bekend van het *Schreeuwkamertje* in het Centraal Museum Utrecht, waar bezoekers hun emoties de vrije loop mogen laten. Want vergetelheid is tevens de voedingsbodem voor de kunst van een nieuwe generatie; die laaft zich aan het afgestorven verleden zoals het jonge loof groeit op de humuslaag van vergane takken en planten. Of zoals de depotbeheerder, de in stofjas gehulde bewaarprofessional, zegt: 'Kist no. 1 blijft in B.v.B'.

Gelijktijdig met Peeters' dwarse variant op het *ars longa vita brevis*-thema opende in Boijmans

Zaaloverzicht van de tentoonstelling van Sef Peeters (links) en van Melanie Smith
t/m 25 resp. 11 januari te zien in Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

het eerste Europese overzicht van de Britse kunstenaar Melanie Smith (1965). Ze woont al bijna 25 jaar in Mexico en toont zich gegrepen door de rijke natuur van het Midden-Amerikaanse land, dat geldt als een van de gewelddadigste narco-staten ter wereld.

Bijzonder zijn de films die Smith de afgelopen jaren maakte; in *Bulto* (2011, met Rafael Ortega) wordt een enorm rozerood pakket op het dak van een piepklein autootje gesjord en achtergelaten in de stad, bij een politieke bijeenkomst. Te zien is hoe mensen zich over het pakket ontfermen, in woede ontsteken als het voor hun deur belandt en het uiteindelijk naar zee brengen – de licht absurde situaties zijn in diep verzadigde kleuren in beeld gebracht. Smith maakte ook een intrigerende, woordloze vertelling over de 'Tuin van Eden', het middenin de jungle geplaatste droombouwwerk van de surrealistische-kunstverzamelaar Edward James. Tussen 1960 en 1984 liet hij in Xilitla allerlei fantasievolle bouwsels in beton optrekken, die een halve eeuw later alweer bijna zijn overwoerd door het oerwoud. Smith laat drie mannen met een grote spiegel over het terrein trekken – de reflecties tonen de scheppingsdrift van de mens tegenover de niet te temmen kracht van de natuur.

Ook Smiths nieuwste film, *Fordlandia*, contrasteert menselijke inspanningen met de organische groei van de tropische wildernis. Fordlandia was de gedachte ideaalstad van Henry Ford, die midden in de Mexicaanse jungle een rubberplantage aanlegde; er verrees een autobandenfabriek, waarvoor lokale arbeiders werden gecontracteerd. Al gauw bleken de natuur en de inheemse leefwijzen sterker dan

de Amerikaanse *can do*-mentaliteit; het woud bracht Fords droom van efficiency tot staan. Smith reisde naar deze 'vergeten plek op aarde' om een collage van beelden en geluiden te maken. Het resultaat trekt je vanuit de ligstoel zo de jungle binnen.

Paul Kempers

Sef Peeters

t/m 25 januari

Melanie Smith

t/m 11 januari

Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam

www.boijmans.nl

THEMA

Romantische mode in Den Haag

Hoe stel je historische kleding tentoon zonder ten prooi te vallen aan de lucht van mottenballen? Een vraag waar het Haags Gemeentemuseum duidelijk mee worstelt. Ze hebben de grootste collectie van het land en maken jaarlijks een modetentoonstelling, met de ambitie 'bij de actualiteit aan te sluiten', aldus directeur Benno Tempel in zijn voorwoord bij de catalogus. In het geval van *Romantische mode* is dat de liefde voor kostuumfilms. Dat lijkt wat vergezocht; de meeste kostuumfilms die in de tentoonstelling te zien zijn dateren uit de jaren 1990 en het genre is al ongeveer zo oud als de filmkunst zelf. De ondertitel 'Mr Darcy meets Eline Vere' doet dan ook aan als een lokkertje, alsof de monumentale japonnen (want daar gaat het voornamelijk om) zelf de aandacht niet verdienen.

'We kijken toch met de ogen van nu', zegt de tentoonstellingsontwerper in het introductiefilmpje, ter verantwoording van de inzet van vele moderne 'haarstylisten' voor de pruiken. Dat riekt naar een excuus: we moeten deze wat muffe materie vooral niet oubollig presenteren. De zeer aanwezige typografie van tentoonstelling en catalogus wil al evenmin historisch correct bij de periode aansluiten: het lettertype is rechtstreeks overgenomen van de Wiener Werkstätte, een moderne school die op modegebied de veeleisende romantische kleding inwisselt voor comfortabeler elegantie – een ontwikkeling die alleen aan het eind van het verhaal kort wordt aangestipt. Er is ook een kamer ingericht met creaties van moderne couturiers die zich lieten inspireren door historische modellen. Die eigentijdse poppen staan er wat onwennig

bij; het is overduidelijk dat niemand die kleding ooit zal dragen, en dat maakt hem eigenlijk oninteressant. In zoverre is mode strikt genomen geen kunst te noemen: zonder functie is een jurk niet verheffend maar saai. Het gevolg van het ontwerpgeweld en de behaagzucht is een onbevredigd gevoel bij de bezoeker. Waarom niet juist geprobeerd met de ogen van toen te kijken? En met die van liefhebbers die gelukkig worden van antieke kledingstukken? Wat is zo'n handgemaakt knoopsgat roerend perfect; wat zijn die duizenden steekjes toegewijd evenwijdig ingestoken, de stoffen rijk; wat is de coup vaardig op het lijf gesneden; wat brengt hun curieuze ondergoed ons dicht bij de negentiende-eeuwers... Jammer dat de tentoonstelling weinig onthult, wat dat betreft; de drie crinolines hangen bij elkaar in een hoekje, een enkel korset staat met wat losse sieraden in een vitrine, en geen van de stukken hangt binnenstebuiten om de naaikunst te tonen. De catalogus heeft veel meer te bieden, zij het wat kortademig uitgewerkt. Daarin vinden we hoofdstukjes over de veranderende kijk op het décolleté, gezondheid en hygiëne, de kosten van een garderobe, hoofddeksels, waaiers, naaisters, de opkomst van de couturier en de warenhuizen, buitenmode.

Niks boeienders dan echte geschiedenis. Misschien zouden kostuumfilms een bijdrage kunnen leveren aan het begrip als ze functioneel werden ingezet. Liever een scène waarin de zusjes Bennet gaan winkelen voor hoedjes, stoffen en lint dan een bal met nog meer fraaie toiletten. Liever Mr Darcy die zich aankleedt, geholpen door zijn bediende, dan dat hij zich nog eens uitkleedt om die fameuze duik in de vijver te nemen – al jaren de meest bekeken scène op YouTube. Of nog beter: een fragment uit Jane Campions *The Piano*, waarin de weerbarstige crinoline tot een waar personage wordt. Nu werpen de filmpjes een goedkoop parfum over de tentoonstelling: te zoet en sexy, en snel vervlogen.

Esther Wils

Romantische mode. Mr Darcy meets Eline Vere

Gemeentemuseum, Den Haag

t/m 22 maart

www.gemeentemuseum.nl

Madelief Hohé & Ileen Montijn

Romantische mode. Mr Darcy meets Eline Vere

Zwolle (Waanders Uitgevers) 2014

256 blz. 22,50 euro

Korset, 1870-1880

t/m 22 maart te zien in het Gemeentemuseum, Den Haag

TEKENINGEN

Renaissancetekeningen in Antwerpen

Het Museum Mayer van den Bergh in Antwerpen is een klein stadsmuseum, ontstaan uit een privécollectie die werd opgebouwd tussen 1880 en 1901. Het herbergt na het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten de grootste verzameling oude kunst in de stad. In het legaat van Fritz Mayer van den Bergh bevonden zich ook 180 tekeningen van oude meesters.

De tentoonstelling *Renaissancetekeningen uit Antwerpse privécollecties*, die er nu te zien is, kwam op een opmerkelijke manier tot stand. De Universiteit Gent wist enkele privéverzamelaars te overtuigen hun tekeningen te laten onderzoeken door studenten van de masteropleiding van de faculteit kunstwetenschappen. Toen het museum besloot aan het project mee te werken, stelde de directrice voor er na afloop een expositie aan te wijden. Zo geschiedde. De professoren Maximiliaan Martens en Koenraad Jonkheere werden tentoonstellingsmakers, maar zij wuiven terecht hun studenten alle lof toe. 'Voor veel studenten was het de eerste keer dat ze oude kunst mochten aanraken', verklaart Martens. 'Ze moesten alles zelf uitzoeken. Werk dat ze als professionals in musea of veilinghuizen later ook zullen moeten doen.'

'Nulla dies sine linea', citeert Martens de grootste schilder uit de klassieke oudheid. Geen dag zonder tekeningen. Deze Apelles is uiteraard

een bijna mythische figuur en ook het onderwerp van een van de pronkstukken op de tentoonstelling. Apelles portretteerde Alexander de Grote's maîtresse Campaspe als Venus. De schilder raakte verliefd en dat had hem zijn kop kunnen kosten. Maar Alexander was zo tevreden met het levensgrote naakt, dat het verhaal voor model en schilder een happy end kreeg. De legende werd een geliefkoosd onderwerp bij menig gecultiveerd kunstschilder. *Het atelier van Apelles* door Jan Wierix opent een selectie die de liefde van de tekenaars voor Italië en de klassieke ademt. Van Wierix, telg uit een bekende graveursfamilie, zijn drie tekeningen te zien. Bij *God scheidt de dieren* valt op hoe hij de typische gravuretechnieken simuleert met pen op velijn.

Getekende studies en ontwerpen zijn belangrijke kunsthistorische documentatie, maar ze zijn ook kwetsbaar. Verzamelaars en musea stellen hun papieren schatten niet graag bloot aan licht of andere kwalijke invloeden. Deze tentoonstelling is dan ook een buitenkans om het kostbare bezit van privéverzamelaars te savoureren.

Lode Goukens

Renaissancetekeningen uit Antwerpse privécollecties

Museum Mayer van den Bergh, Antwerpen

t/m 25 januari

www.museummayervandenbergh.be

Jan Wierix, Het atelier van Apelles, 1600

t/m 25 januari te zien in het Museum Mayer van den Bergh, Antwerpen

THEMA

Fuchs' portrettenparade in Leiden

Evenwichtig kijken: dat is waar Rudi Fuchs de bezoeker van Museum De Lakenhal in Leiden toe uitnodigt. Hij heeft zesentwintig portretten uit de vaste collectie geselecteerd. Een deftige parade van Leidenaren. Kunsthistoricus, schrijver en voormalig museumdirecteur Fuchs (1942) maakte de keuze als herinnering aan zijn Leidse studententijd. In de voetsporen van zijn toenmalige professor Henri van de Waal leert hij de beschouwer met deze tentoonstelling 'kunsthistorisch' kijken.

Terecht omschrijft het museum de tijdelijke portretgalerij als 'één groot zien en gezien worden'. Bovenaan het statige trappenhuis lokken gebeeldhouwde figuren in een grote poort je de langwerpige tentoonstellingszaal binnen. Zij aan zij zijn de Leidenaren daar op ooghoogte gearrangeerd, met uitzicht op hun stad. De parade is een spel van uitgebalanceerde kijklijnen en interactie, in plaats van het verhaal achter de Leidse burgerij. De portretten, die samen een tijdsbestek van bijna drie eeuwen beslaan (ca 1550-1820), hangen allerminst chronologisch. Uitleg over de geportretteerden ontbreekt. Het is blijkbaar de bedoeling dat de bezoeker details gaat bestuderen en vergelijken. Zonder theoretische ballast kan hij vrij associëren, ondertussen in de gaten gehouden door een kleine dertig notabelen en geleerden uit het verleden. Maar wandelend langs de portretten kijkt hij onverwachts ook zichzelf in de ogen, in een oude spiegel, eveneens een museumstuk. Zo is de bezoeker even het middelpunt van het defilé: heden en verleden worden verbonden.

De weelderige Cornelia Maria Petronella van der Kun, omstreeks 1810 geschilderd door Charles Howard Hodges, is een goede blikvanger voor de affiches, maar verre van representatief voor de tentoonstelling. Want sobere deftigheid overheerst: vrijwel alle geportretteerden dragen zwart en zijn met hun stijve witte kragen tegen een donkere achtergrond geplaatst. Van der Kun hangt te midden van haar calvinistische stadgenoten op de wand rechts van de hoofddoorgang. Vanaf de andere kant zoekt Alida Gerbade, door dezelfde Hodges geschilderd in 1821 en niet minder uit de toon vallend, oogcontact met haar bondgenote. Fuchs wil naar eigen zeggen via de portretten terug naar zijn studententijd, naar het Leiden van de jaren zestig. Een letterlijke terugblik op

Charles Howard Hodges, Portret van Cornelia Maria Petronella van der Kun, ca 1810
t/m 31 mei te zien in Museum De Lakenhal, Leiden

die tijd is de tentoonstelling niet. Eerder een terugblik op Fuchs' kunsthistorische vorming en ontwikkeling. Hij geeft de les door dat een kunsthistoricus vooral moet kijken en zich niet te veel door de historische context moet laten afleiden. De parade heeft daardoor iets weg van een moderne installatie.

Fuchs is erin geslaagd met depotstukken een nieuwe blik op Leidse kunst te presenteren. We zien nu eens niet de beroemde fijnschilders, maar statige koppen uit de deftige universiteitsstad. De komende maanden kan men in De Lakenhal terecht voor een college kunsthistorisch kijken, maar ook voor het filosoferen over historische Leidenaren of over Rudi Fuchs als tentoonstellingsmaker.

Anna Koldewij

Een deftige parade. De selectie van Rudi Fuchs
Museum De Lakenhal, Leiden
t/m 31 mei
www.lakenhal.nl

SOLO

Emo Verkerk in Den Haag

Het Haags Gemeentemuseum brengt onder de veelzeggend laconieke titel *Graag of niet* een groot overzicht van het werk van Emo Verkerk (1955). Verkerk schildert behalve zijn omgeving in Den Helder vooral schrijvers, componisten en kunstenaars. Zijn portretten – al wat hij maakt noemt hij portretten – zijn optelsommen van gedachten en waarnemingen.

In Den Haag zie je hoe schilderijen onder zijn handen soms worden uitgebreid met beschilderde

stukjes metaal, gelijmd glas of kunststof, zodat ze zich verheffen. Als zijn geknutselde vogels, die overal boven je hoofd de ruimte in steken. In volle vlucht, of zittend als lokeenden of opgezette dieren. Verkerk beschildert ze, plakt hier en daar een gevonden plastic oog op, wekt tot leven. Den Helder is een sleutel: hij komt uit Noord-Holland, het Marsdiep, de boten, de vogels.

Hij 'is niet zo van woorden', zegt hij in de catalogus. En de combinatie van woorden en schilderijen vindt hij al helemaal moeilijk: 'Je gaat dingen vastpinnen die zo mooi losjes in het visuele zitten, dat heeft iets van het uitleggen van een mop.'

We leven in een wereld vol portretten. Maar de schrijversportretten van Emo Verkerk zijn anders, en meer dan dat: getuigenissen van een lezer die leeft met Gerard Reve, die hij goed kende, met Willem Elsschot, met de grote drinker Joseph Roth, Slauerhoff, Samuel Beckett, Cesare Pavese, Italo Svevo, Edgar Allan Poe, Leopardi. Of Venedikt Jerofejev, de schrijver die altijd drinkt en 'in elke volgende zin een ontsnapping zoekt uit de vorige'. Aan Verkerks werk over Jerofejev (1938-1990, in Nederland bekend van *Moskou op sterk water*) is in het Gemeentemuseum een heel kabinet gewijd. Tekenen en schrijven liggen bij Verkerk in elkaars verlengde. Een pen of een potlood is immers al wat je nodig hebt. Hij raakte niet uitgetekend op Joseph Roth, de man die hem – tijdelijk – van de drank redde: 'Ik dacht ik moet ermee stoppen,

want ik word helemaal gek. Toen ben ik me gaan concentreren op een ding en heb honderden pentekeningen gemaakt, zittend op een stoel. Dat heb ik een zekere tijd volgehouden. Tot ik een beetje van die zenuwen afkwam.' De foto's van Roth waarnaar hij werkte vond hij in een boekje over Roths periode als exil-schrijver in Amsterdam. 'Steeds die ene kop, maar in andere leeftijden of situaties. En dan vijf van dit fotootje en vijf van een volgend. Een heel geconcentreerde bezigheid, waardoor ik aan niks anders dacht. Het is niet zo dat ik altijd dronk, maar ik had wel van die periodes dat ik vier, vijf dagen kon doorzuipen. Je kunt een probleem voor je omgeving worden. Dus ik dacht, ik moet er maar eens een punt achter zetten. Het tekenen van Roth heeft me ook geholpen omdat hij zelf zo'n geweldige innemer was. Dus ik stond niet met een vreemde te communiceren, snap je, met dat tekenen. Toen ben ik echt vijf jaar gestopt.' Ik merk op dat op deze tekening een paar volle glazen staan. 'Ja, dat klopt. Hij kon niet tegen één glas, hij moest altijd twee consumpties bij zich hebben. Mocht er een leeg zijn, dat 'ie altijd nog een reserve had.'

Wim Noordhoek

Emo Verkerk, schilderijen en beelden 1978-1914
Gemeentemuseum, Den Haag
t/m 15 februari
www.gemeentemuseum.nl

Emo Verkerk, Elsschot als besluit, 12012
t/m 15 februari te zien het Gemeentemuseum, Den Haag

MUSEUM
BEELDEN
AAN ZEE

NU OPEN VOOR HET PUBLIEK

Gipsotheek aan Zee

dichter bij de duimdruk van de kunstenaar

kun je niet komen...

www.beeldenaanee.nl

BankGiroLoterij

KRUSEMAN

KUNSTBROEDERS
UIT DE ROMANTIEK
16.12.14 - 15.03.15

MUSEUM
JAN CUNEN
OSS

WWW.MUSEUMJANGUNEN.NL

mede mogelijk gemaakt door: VSBfonds, KONINKRIJK DER NEDERLANDEN CULTUURFONDOS, De Gijsselaar-Hintzenfonds, PR, Oss

in samenwerking met: CORNELIS KRUSEMAN STICHTING, Stedelijk Museum Alkmaar.nl

KUNSTSCHRIFT

Home Jaargangen Over ons Bestellen Abonneren Adverteren Zoeken Contact

KS 2014			
KS 2013			
KS 2012			
KS 2011			
2010			
KS 2010			
KS 2009			
KS 2008			
KS 2007			
KS 2006			
KS 2005			
KS 2004			
KS 2003			
KS 2002	6/2013	5/2013	4/2013
KS 2001	De stad als kunstwerk	Henri Fantin-Latour	De toekomst verbeeld
2000	Lees meer Bestel	Lees meer Uitverkocht	Lees meer Bestel
KS 2000			
KS 1999			
KS 1998			
KS 1997			
KS 1996			
KS 1995			
KS 1994			
KS 1993			

Bezoek nu onze geheel vernieuwde website: www.kunstschrift.nl

Onafhankelijk weekblad sinds 1877

DE GROENE AMSTERDAMMER

4 september 2014
Jaargang 138 / Nr. 36
€ 4,50

Jihad-pr
Intimiderende vreedheid als propaganda

Nieuwe armoede
Behalve voor geldgebrek zorgt de val uit de middenklasse ook voor schaamte

Jerôme Ferrari
De Europese Literatuurprijs-winnaar over verloren illusies

Teju Cole, Amerikaans schrijver

Als je zwart bent, ben je in de eerste plaats een zwart lichaam, vóórdat je een joch bent dat gewoon op straat wandelt'

'Alleen *De Groene Amsterdammer* houdt het nog bij geestelijk voedsel van superieure kwaliteit'
(Remco Campert in de Volkskrant)

Lees *De Groene* 5 weken voor 5 euro.
groene.nl/5weken

Bestel nu uw verzamelband

Kunstschrift is een tijdschrift om te bewaren. En van tijd tot tijd nog eens in te zien.

De ervaring leert dat dat het best gaat in de bewaarbanden. Elke band biedt ruimte voor een jaargang Kunstschrift. Niet alleen laten de verschillende afleveringen zich zo het beste naslaan, ook vormen de banden een goede bescherming tegen beschadiging en verkleuring.

**Een band is € 17,50 Twee banden € 33,00
Drie banden € 47,00**

Voor elke jaargang tot en met 2013 is een apart register, op naam van auteur en afgebeeld kunstwerk. Deze kosten € 3,00 per stuk.

U kunt de banden en/of registers bestellen door het bedrag over te maken naar rekeningnummer NL93RAB00336679270 tnv Kunst en Schrijven, Zutphen. In het betalingskenmerk vermelden: bewaarband. U kunt ook bestellen met de bon in dit Kunstschrift.